

Registro Nr. 1841

LIETUVOS VALSTYBĖS ISTORIJOS ARCHYVAS

FONDAS NR. 142 (SA)

ZABLUDOVO MAGDEBURGINIS TEISMAS

ЗАБЛУДОВСКИЙ МАГДЕБУРГСКИЙ СУД

EINAMŪJŲ REIKALŲ IR DEKRETŲ PROTOKOLŲ

APYRAŠAS NR. 1

CHRONOLOGINĖS RIBOS: 1674–1675 m.

LIETUVOS VALSTYBĖS ISTORIJOS ARCHYVAS
PAŽYMA APIE ZABLUDOVO MAGDEBURGINIO TEISMO FONDA NR. 142 (SA)

2024-12-10 Nr. A7-39

Vilnius

I. INFORMACIJA APIE FONDO SUDARYTOJĄ

Miestų savivaldos institucijų XVI–XVIII a. įrašų arba aktų knygos – vienas svarbiausių šaltinių Lietuvos miestų istorijos tyrinėtojams. Jos padeda išaiškinti pakitimus miestų savivaldos institucijų veikloje ir nustatyti miestiečių kultūrinį lygį¹. Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje (toliau – LDK) teisę organizuoti savivaldą turėjo tie miestai, kuriems valdovas suteikdavo vadinamąją Magdeburgo privilegiją, t. y. teisę tvarkytis pagal Magdeburgo miesto (Vokietijoje) pavyzdį². Magdeburgo teisę pirmiausia gavo sostinė Vilnius. Ją suteikė Lietuvos didysis kunigaikštis (toliau – Ldk) Jogaila 1387 m. Vėliau ta teisė buvo suteikta Kaunui (1408 m.), Trakams (1409 m.) ir kitiems miestams. Intensyviausiai Magdeburgo teisė LDK plito po 1564–1566 m. reformų ir 1569 m. Liublino unijos. Tada Magdeburgo privilegijos pradėtos suteikinti ir mažesnėms gyvenvietėms bei miesteliams. Iki 1776 m. savivaldos teisės buvo duotos 28 miestams. Vieni iš jų buvo privatūs, t. y. įkurti privačiose valdose, kiti valstybiniai arba didžiojo kunigaikščio. Prie pirmųjų priklausė Kretinga, Skuodas, Biržai, Kėdainiai ir artimas jiems bažnytinis miestas Varniai, o visi kiti buvo valstybiniai³. Privačių miestų savininkai – Radvilos, Chodkevičiai, Kiškos, Sapiegos – rūpinosi, kad jų miestams būtų suteikta savivalda, tikėdamiesi sudaryti geresnes sąlygas miestams augti ir padidinti iš jų gaunamas pajamas. Bet ir tokiems miestams būdavo suteikiama valdovo privilegija (jos negavo tik Kretinga), nes tų miestų gyventojai tapdavo visos valstybės, ne tik savo savininko valdų miestiečiais⁴.

---

¹ KIAUPA, Zigmantas, „Lietuvos miestų savivaldos organų įrašų knygos XVI–XVIII amžiuje“, *Jaunųjų istorikų darbai: respublikinės jaunųjų istorikų konferencijos tezės* kn. 3 (1980), p. 113.

² KIAUPA, Zigmantas, „Miestai“, *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kultūra: tyrinėjimai ir vaizdai* (Vilnius, 2001), p. 353. Seniausias Lietuvos savivaldis miestas yra Klaipėda. Pasak Jolantos Karpavičienės, 1258 m. suteikta Liubeko teisės privilegija laikoma pakankamu argumentu Klaipėdą traktuoti kaip pirmąjį savivaldų miestą dabartinės Lietuvos teritorijoje, KARPAVIČIENĖ, Jolanta, „Liubeko ir Magdeburgo teisių raiška Europoje viduramžiais ir ankstyvaisiais naujaisiais laikais“, *Acta historica universitatis Klaipedensis* t. 17 (2008), p. 29–30.

³ TYLA, Antanas, „Įvadas“, *Lietuvos magdeburginių miestų privilegijos ir aktai*, t. 1, *Joniškis, Jurbarkas* (Vilnius, 1991), p. 5.

⁴ KIAUPA, Zigmantas, „Lietuvos miestų savivalda XIV–XVIII a.“, *Lietuvos heraldika* t. 1 (Vilnius, 1998), p. 171.

Magdeburgo teisė plito ir LDK žemėse, esančiose dabartinės Lenkijos sudėtyje, t. y. Palenkės regione⁵. Vienas iš šio regiono privačių miestų – Zabłudovas (lenk. *Zabłudów*). Iš 1525 m. Žygimanto Senojo privilegijos maršalui Aleksandriui Chodkevičiui aiškėja, kad Bludovo giria iš Lietuvos valdovo buvo gavęs Kijevo vaivada Ivanas Chodkevičius (mirė nelaisvėje 1484 m.)⁶. Pastarojo sūnus Grigalius Chodkevičius 1553 m. rugpjūčio 21 d. išrūpino iš Žygimanto Augusto dar vieną privilegiją, kuria valdovas leido Bludovo valdose įkurti Zabłudovo miestelį. Po jo bevaikio sūnaus Aleksandro mirties 1578 m. valdos atiteko G. Chodkevičiaus dukterims, kurios buvo ištekėjusios už Sapiegu, Pacų, Sanguškų ir kitų giminių atstovų. Kai XVI a. pabaigoje – XVII a. pradžioje Zabłudovo valdas supirko Biržų ir Dubingių šakos kunigaikščiai Radvilos, miestas su pertraukomis jiems priklausė daugiau kaip 200 metų, t. y. iki XIX a. pradžios⁷.

Zabłudovo savivaldos istorija nepakankamai iširta. Lenkų istorikas Józefas Maroszekas tvirtino, kad Zabłudovas miesto teises gavo 1553 m. rugpjūčio 21 d.⁸ Kiti tyrinėtojai spėjo, kad miestas atsirado XVI a. 7 dešimtmetyje, o 1654 m. iš naujo jam patvirtintos Magdeburgo teisės. Dar kiti rašė, kad Zabłudovo savivalda galėjusi susikurti XVI a. pabaigoje, nes XVII a. pradžioje jau buvo miesto rotušė, burmistrai ir tarėjai. Šaltiniuose iš tikrųjų minimas miesto teismas, aktų knygos. Taigi XVII a. pradžioje galima įžvelgti Zabłudovo savivaldos užuomazgą. Galimas daiktas, kad jos mieste atsirado Radvilų valdymo pradžioje⁹.

Zabłudovo miestui Magdeburgo teisių privilegiją, Vilniaus vaivada ir lauko etmonui Jonušiui Radvilai prašant ir sekant kitų LDK miestų pavyzdžiu, 1654 m. balandžio 7 d. suteikė Ldk Jonas Kazimieras Vaza. Jos originalas nežinomas, bet Nesvyžiaus Radvilų archyve išliko šios privilegijos kopija¹⁰. Privilegijoje rašoma: „Pirmiausia Zabłudovo miestui, jame gyvenantiems piliečiams Magdeburgo teisę, kurią kiti LDK miestai, kaip Vilnius ir kiti panašūs miestai, turi garbę turėti, mes suteikiame, dovanojame ir leidžiame amžiams [...]“¹¹.

Lietuvos valstybės istorijos archyvo (toliau – LVIA) Senujų aktų fonde saugoma viena Zabłudovo magdeburginio teismo aktų knyga. Dokumentų chronologinės ribos apima 1674–1675 metus. Tai Zabłudovo magdeburginio – suolininkų – teismo einamųjų reikalų ir dekretų protokolai.

---

⁵ KIAUPA, Zigmantas, „Dėl Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės miestų istoriografijos objekto“, *Lietuvos istorijos metraštis. 2007 metai* t. 2 (2008), p. 126.

⁶ MAROSZEK, Józef, „Chodkiewiczze i ich Puszcza Błudów w XV–XVI w.“, *Studia podlaskie* t. 21 (2013), p. 9.

⁷ RIMŠA, Edmundas, *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės miestų antspaudai* (Vilnius, 1999), p. 686.

⁸ MAROSZEK, Józef, *Prawa i przywileje miasta i dóbr. Zabłudów XV–XVIII w.* (Białystok, 1994), p. 194.

⁹ RIMŠA, Edmundas, *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės miestų antspaudai*, p. 686.

¹⁰ Ten pat.

¹¹ MAROSZEK, Józef, *Prawa i przywileje miasta i dóbr. Zabłudów XV–XVIII w.*, p. 191.

Tarp šio teismo pareigūnų minimi: vaitas Aleksandras Sobolevskis (*Aleksander Sobolewski*), lentvaitis Kasparas Volskis (*Kasper Wolski*), suolininkai Aleksandras Baranovskis (*Aleksander Baranowski*), Tomas Novogrodskis (*Tomasz Nowogrodzki*) ir Petras Kopčevskis (*Piotr Kopczewski*)¹². Šio teismo raštininku buvo Teodoras Grineveckis (*Teodor Hryniewiecki*)¹³.

Zabludovui, kaip ir kitiems Radvilų miestams, po 1776 m. reformos savivaldos teisės buvo paliktos¹⁴. Nuo 1795 m. iki 1807 m. Zabludovas priklausė Prūsijos karalystės Naujosios Rytų Prūsijos Balstogės departamentui, 1807–1842 m. – Rusijos imperijos Balstogės apygardai, 1842–1914 m. – Gardino gubernijai.

II. DOKUMENTŲ SUTVARKYMAS

Bendrosios žinios apie fondo dokumentus

1852 m. balandžio 2 d. Rusijos imperatorius Nikolajus I paskelbė įsaką „dėl vakarinių gubernijų centrinių senųjų aktų archyvų Kijeve, Vitebske ir Vilniuje įsteigimo“¹⁵. Remiantis šiuo įsaku buvo įsteigtas Vilniaus centrinis senųjų aktų archyvas, kuriame turėjo būti sukaupti visi LDK veikusių įstaigų ir institucijų aktai, surašyti iki 1799 m. Šio archyvo direktoriumi buvo paskirtas Nikita Gorbačevskis. Archyvo išlaidoms iš valstybės išdo buvo skirta 2300 rublių, o jo veiklą kontroliavo Rusijos imperijos liaudies švietimo ministerija.

1853–1870 m. laikotarpiu Vilniaus centrinis senųjų aktų archyvas iš Gardino gubernijos įstaigų ir institucijų gavo 4911 bylų. Tarp jų buvo 5 Zabludovo magistratui priklausančios bylos¹⁶.

1872 m. buvo išleistas N. Gorbačevskio sudarytas spausdintinis Vilniaus senųjų aktų archyvo bylų inventorinis apyrašas, pavadintas Katalogu, kuriame buvo įrašytos 18243 bylos. Zabludovo magdeburgijos bylos (3 vienetai) N. Gorbačevskio kataloge sudarė atskirą grupę (Gorb. Nr. 11109–11111)¹⁷. Pagal dokumentų pobūdį N. Gorbačevskis visas bylas pavadino Zabludovo

---

¹² LVIA, f. 142 (SA), ap. 1, b. 1 (Gorb. 18705), l. 6, 10, 14.

¹³ Ten pat, l. 4v.

¹⁴ RIMŠA, Edmundas, *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės miestų antspaudai*, p. 130, 686; GLEMŽA, Liudas, *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės miestų sąjūdis 1789–1792 metais* (Kaunas, 2010), p. 32.

¹⁵ *Полное собрание законов Российской империи: Собрание 1825–1887*, т. 27, ч. 1, № 26126, p. 228 https://nlr.ru/e-res/law_r/search.php [žiūr. 2024–12–03].

¹⁶ *Archiwum akt dawnych w Wilnie w okresie od 1795 do 1922 roku: rys historyczny*, opr. Ryszard Mienicki (Wilno, 1923), p. 46–47.

¹⁷ ГОРБАЧЕВСКИЙ, Никита, *Каталог древним актовым книгам губерний Виленской, Гродненской, Минской и Ковенской* (Вильна, 1872), p. 385.

magdeburgijos aktų knygomis. Ankstyviausias dokumentas buvo 1674 m. Kiekvienai bylai kataloge suteiktas inventorinis numeris, nustatytos chronologinės ribos.

1906 m. išleistas dalinai pertvarkytas Ivano Sprogio senųjų aktų archyvo katalogas buvo informatyvesnis. I. Sprogio kataloge Zabłudovo magdeburgijos bylos taip pat sudarė atskirą grupę (Spr. Nr. 11145–11147)¹⁸. I. Sprogis visas bylas pavadino Zabłudovo magdeburgijos aktų knygomis. Ankstyviausias dokumentas buvo ne 1674 m., o 1730 m., vėlyviausias – 1795 m. Kiekviena byla gavo naują inventorinį numerį, tiksliau apibrėžtos jų chronologinės ribos ir nurodytas lapų kiekis. Spausdintiniais I. Sprogio ir N. Gorbačevskio senųjų aktų katalogais, nepaisant jų neišbaigtumo, plačiai naudojamosi iki šių dienų.

XX a. vykę pasauliniai karai ir okupacijos skaudžiai atsiliepė Vilniaus centriniam senųjų aktų archyvui. Jis ne kartą buvo išvežtas į užsienį ir vėl grąžintas į Lietuvą. Nemažai bylų dingo arba atsidūrė kitų šalių archyvuose. Po Antrojo pasaulinio karo Vilniaus centrinio senųjų aktų archyvo bylos perėjo LTSR centrinio valstybinio archyvo žinion. 1946 m., siekiant įvesti tikslią Lietuvos archyvuose saugomų fondų apskaitą ir kontrolę, Vyriausioji archyvų valdyba prie TSRS vidaus reikalų ministerijos išleido potvarkį, kuriuo LTSR archyvų valdybai nurodoma užregistruoti visus tuo metu buvusius archyvų fondus, suteikiant jiems numerius. Vykdam šį potvarkį, 1949–1951 m. Zabłudovo magdeburginio teismo fondui buvo suteiktas Nr. 142 (SA).

XX a. 5–6 dešimtmečiuose LDK laikotarpio senųjų aktų knygų kompleksas buvo išdraskytas ir virto Baltarusijos archyvų papildymo šaltiniu¹⁹. Galima daryti prielaidą, kad Zabłudovo magdeburginio teismo aktų knygos taip pat buvo nugabentos į Baltarusiją. 1959 m. sausio 30 d. archyvo rašte nurodoma, kad trys Zabłudovo magdeburgijos aktų knygos yra įtrauktos į archyvo apskaitą, tačiau jų archyve faktiškai nėra²⁰. Dėl šios priežasties šis fondas buvo išbrauktas iš archyvo apskaitos (1960 m. gegužės 4 d. aktas).

1976–1978 m. Lietuvos TSR centriniam valstybiniam istorijos archyve atliekant bylų kiekio ir fizinės būklės patikrinimą buvo rasta viena Zabłudovo magdeburginio teismo byla, įrašyta į papildomą rankraštinį N. Gorbačevskio katalogą (Gorb. Nr. 18705). Pagal šios bylos dokumentų chronologines ribas galima spręsti, kad ji anksčiau priklausė ir spausdintiniam N. Gorbačevskio

---

¹⁸ *Опись документов Виленского центрального архива древних актовых книг*, сост. И. Спрогис (Вильна, 1901–1913), p. 410.

¹⁹ KIAUPA, Zigmantas, *Lietuvos kultūros vertybių kelionės iki 1990 m.: praradimai ir sugrįžimai* (Vilnius, 2006), p. 119–120.

²⁰ LVIA, f. 1221, ap. 1, b. 43, l. 16–18.

katalogui (Gorb. Nr. 11109). I. Sprogio kataloge šios bylos nėra. 1981 m. kovo 20 d. LTSR centrinio valstybinio istorijos archyvo direktoriaus įsakymu fondas Nr. 142 „Zabludovo magdeburginis teismas“ buvo atkurtas ir vėl įtrauktas į archyvo apskaitą, jame faktiškai buvo 1 byla (Gorb. Nr. 18705).

2024 m. naujai sudarius Zabludovo magdeburginio teismo fondo Nr. 142 (SA) apyrašą Nr. 1, jame faktiškai yra 1 apskaitos vienetas.

Iš viso Zabludovo magdeburginio teismo fonde Nr. 142 (SA) yra 1 apskaitos vienetas, kurio chronologinės ribos 1674–1675 m.

Einamųjų reikalų ir dekretų protokolų apyrašas Nr. 1

Iš naujo patyrinti ir pertvarkyti senuosius aktus imtasi, norint ištaisyti papildomame rankraštiname N. Gorbačevskio senųjų aktų kataloge pastebėtus bylų aprašymo trūkumus ir netikslumus. 2024 m., sudarant naują Zabludovo magdeburginio teismo fondo Nr. 142 (SA) apyrašą Nr. 1, buvo atlikti šie darbai:

1. bylų kiekio, fizinės būklės patikrinimas;
2. trūkstamų fondo bylų paieška;
3. bylos priklausymo fondui nustatymas;
4. dokumentų tikslių chronologinių ribų nustatymas;
5. bylos antraščių lietuvių ir rusų kalbomis sudarymas;
6. naujų numerių suteikimas apskaitos vienetai.

Fondo Nr. 142 (SA) apyrašui Nr. 1 priklausanti byla, įrašyta į papildomą rankraštinį N. Gorbačevskio katalogą, gavo naują apskaitos numerį (Nr. 1), tačiau šalia lieka nurodytas ir ankstesnis numeris (Nr. 18705).

Peržiūrėjus spausdintiniuose N. Gorbačevskio ir I. Sprogio kataloguose įrašytas Zabludovo magdeburginio teismo bylas buvo nustatyta, kad pagal N. Gorbačevskio katalogą trūksta 2 bylų (Gorb. Nr. 11110–11111), pagal I. Sprogio katalogą – 3 bylų (Spr. Nr. 11145–11147). Pasitelkus prieinamus žinytus ir internete patalpintą informaciją buvo pravesta trūkstamų Zabludovo magdeburginio teismo bylų paieška.

Trys Zabłudovo magistrato aktų knygos yra saugomos Baltarusijos nacionaliniame istorijos archyve Minske, kur jos sudaro atskirą fondą Nr. 1806²¹. Kiek iš šių trijų Minsko archyve saugomų bylų anksčiau priklausė N. Gorbačevskio ir I. Sprogio katalogams nustatyti gana sudėtinga, kadangi šio fondo apyrašė visos bylos pateiktos be šių katalogų numerių. Vis tik, palyginus Minsko archyve saugomas bylas su spausdintiniuose N. Gorbačevskio ir I. Sprogio kataloguose įrašytomis bylomis nustatyta, kad pagal dviejų požymių – bylų antraščių ir dalinai dokumentų chronologinių ribų – atitikimą galima daryti prielaidą, kad fonde Nr. 1806 yra saugomos dvi bylos iš spausdintinio N. Gorbačevskio katalogo (Nr. 11110–11111), trys bylos iš I. Sprogio katalogo (Spr. Nr. 11145–11147). Vienos bylos (Spr. Nr. 11147) atitinka ir lapų skaičius, dviejų bylų – neatitinka.

Fondo Nr. 142 (SA) apyrašo Nr. 1 bylą Nr. 1 sudaro Zabłudovo magdeburginio – suolininkų – teismo einamųjų reikalų ir dekretų protokolai. Bylos dokumentų chronologinės ribos 1674–1675 m. Pagal Magdeburgo teisę suolininkų teisme turėjo būti dvylika suolininkų (mažesniuose miestuose jų būdavo mažiau, Zabłudovo atveju – 3 suolininkai), jiems pirmininkavo vaitas. Suolininkais taip pat būdavo tik miestiečiai, jie dirbo vadovaudamiesi Magdeburgo teise. Suolininkų teismo žinioje buvo bylos, išskylančios tarp miestiečių – kriminalinės, turto ginčai, nusižengimai miesto tvarkai ir t. t.²²

Zabłudovo magdeburginio teismo fondo Nr. 142 (SA) apyrašo Nr. 1 bylos Nr. 1 datų, fizinio stovio ir sudėties ypatybės yra nurodytos apyrašo Nr. 1 lentelės pastabų skiltyje. Visi aktų knygoje esantys dokumentai parašyti lenkų kalba. Tvarkant apyrašą Nr. 1 sudarytos naujos bylos antraštės lietuvių ir rusų kalbomis, tiksliau nustatytos dokumentų chronologinės ribos ir lapų kiekis.

Iš viso į fondo Nr. 142 (SA) „Zabłudovo magdeburginis teismas“ apyrašą Nr. 1 įrašytas 1 apskaitos vienetas, kurio chronologinės ribos 1674–1675 m.

Informacijos ir sklaidos skyriaus
vyriausioji specialistė

Violeta Pansevič

---

²¹ Фонды национального исторического архива Беларуси. Справочник, сост. Г. Е. Акулович и другие (Минск, 2006), p. 18; Заблудовский магистрат, https://archives.gov.by/wp-content/uploads/files/Radzivily/Data/BY_NIAB_1806.xml [žiūr. 2024–12–03].

²² KIAUPA, Zigmantas, „Lietuvos miestų savivalda XIV–XVIII a.“, p. 176.

**ПЕРЕВОД СПРАВКИ ФОНДА № 142
«ЗАБЛУДОВСКИЙ МАГДЕБУРГСКИЙ СУД»**

I. ИНФОРМАЦИЯ О ФОНДООБРАЗОВАТЕЛЕ

Одним из важнейших источников для исследователей истории литовских городов являются книги записей или актовые книги городских самоуправлений XVI–XVIII вв. Они помогают объяснить изменения в деятельности городских самоуправлений и определить культурный уровень горожан. В Великом Княжестве Литовском (далее – ВКЛ) право на организацию самоуправления принадлежало тем городам, которым правитель предоставил так называемое Магдебургское право, то есть право управления по образцу города Магдебург (Германия). Магдебургское право в первую очередь получило Вильно. Это право в 1387 г. ему предоставил великий князь литовский (далее – Вкл) Ягайло. Позже это право было предоставлено для Ковна (1408 г.), Трок (1409 г.) и других городов. Наиболее интенсивное распространение Магдебургского права в ВКЛ произошло после реформ в 1564–1566 гг. и Люблинской унии 1569 г. Тогда привилегии с Магдебургским правом начали предоставляться и более мелким поселениям и городам. До 1776 г. право самоуправления получили 28 городов. Некоторые из них были частными, т. е. были учреждены в частных владениях, другие – государственные или принадлежали великому князю. Кретинген, Шкуды, Бирже, Кейданы и духовный город Ворне принадлежали первой группе, а все остальные – второй группе. Владельцы частных городов – Радзивиллы, Ходкевичи, Кишки, Сапеги – заботились о том, чтобы их городам было предоставлено право самоуправления, надеясь создать лучшие условия для роста этих городов и увеличить доходы от них. Но и таким городам правитель предоставлял привилегию (ее не получил только Кретинген), потому что жители тех городов становились горожанами всего государства, а не только имений своего владельца.

Магдебургское право распространилось и на землях ВКЛ, которые входят в состав нынешней Польши, т. е. в Подляском регионе. Одним из частных городов этого региона является Заблудов (польск. *Zabludów*). Из привилегии Сигизмунда I Старого 1525 года маршалку Александру Ходкевичу становится ясно, что Пуца Блудов была получена от правителя Литвы воеводой киевским Иваном Ходкевичем (умер в плену в 1484 г.). 21 августа 1553 года сын последнего, Григорий Ходкевич, получил от Сигизмунда II Августа еще одну привилегию, по которой правитель разрешил основание города Заблудова во

владениях Блудова. После смерти его бесплодного сына Александра в 1578 году владения перешли к дочерям Г. Ходкевича, которые были замужем за представителями рода Сапег, Пацов, Сангушков и других. Когда в конце XVI века – начале XVII века имения Заблудова были приобретены князьями Радзивиллами из Биржанской и Дубинской ветви, город принадлежал им с перерывами более 200 лет, т. е. до начала XIX века.

История самоуправления города Заблудова недостаточно изучена. Польский историк Юзеф Марошек утверждал, что Заблудов получил право самоуправления 21 августа 1553 года. Другие исследователи предполагали, что город возник в 7-м десятилетии XVI века, а в 1654 году было вновь утверждено Магдебургское право. Третьи писали, что самоуправление Заблудова могло образоваться в конце XVI века, так как в начале XVII века здесь уже была ратуша, бургомистры и радцы. В источниках действительно упоминается городской суд, актовые книги. Таким образом, уже в начале XVII в. можно разглядеть зачатки Заблудовского самоуправления. Не исключено, что они появились в городе в начале правления князей Радзивиллов.

Привилегия Магдебургского права была предоставлена городу Заблудову по просьбе виленского воеводы и польного гетмана Януша Радзивилла, а также по примеру других городов ВКЛ, 7 апреля 1654 года Великим князем литовским Яном II Казимиром Вазой. Оригинал ее неизвестен, но копия этой привилегии сохранилась в Несвижском архиве князей Радзивиллов. Привилегия гласит: «Прежде всего, городу Заблудову, проживающим в нем гражданам, Магдебургское право, которое другие города ВКЛ, как Вильно и другие подобные города, имеют честь иметь, мы даем, дарим и разрешаем вовеки [...]».

Одна актовая книга Заблудовского магдебургского суда хранится в фонде древних актов Литовского государственного исторического архива (далее – ЛГИА). Хронологические рамки документов – 1674–1675 гг. Это поточные и декретовые протоколы Заблудовского магдебургского – лавничего – суда. Среди должностных лиц этого суда упоминаются: войт Александр Соболевский (*Aleksander Sobolewski*), лантвойт Каспер Вольский (*Kasper Wolski*), лавники Александр Барановский (*Aleksander Baranowski*), Фома Новогродский (*Tomasz Nowogradzki*) и Петр Копчевский (*Piotr Kopczewski*). Секретарем этого суда был Федор Гриневецкий (*Teodor Hryniewiecki*).

После реформ 1776 г. Заблудов, как и другие города, принадлежавшие князьям Радзивиллам, сохранил право самоуправления. С 1795 г. по 1807 г. Заблудов принадлежал Белостокскому департаменту Новой Восточной Пруссии Прусского королевства, с 1807 по 1842 г. – Белостокскому округу Российской империи, с 1842 по 1914 г. – Гродненской губернии.

СОЗДАНИЕ ФОНДА И ЕГО СТРУКТУРА **Сведения о фонде**

2 апреля 1852 г. император России Николай I издал указ «об учреждении в Киеве, Витебске и Вильно центральных архивов древних актов». Согласно этому указу, в Виленском центральном архиве древних актов, которое курировало министерство народного просвещения Российской империи, должны были быть собраны все документы, составленные до 1799 г. Директором архива был назначен Никита Горбачевский. Для нужд учреждения из государственной казны выделено 2300 рублей.

С 1853 по 1870 г. в Виленский центральный архив древних актов поступило 4911 дел из учреждений Гродненской губернии. Среди них было 5 дел, принадлежащих Заблудовскому магистрату.

В 1872 г. Н. Горбачевским была издана опись-каталог дел, находящихся в Виленском центральном архиве древних актов. В него были внесены 18243 дела. Заблудовская магдебургия, как и другие учреждения ВКЛ, в каталоге проходила как отдельная группа дел, имевшая 3 единицы хранения (Горб. № 11109–11111). По виду документов Н. Горбачевский все дела причислил к актовым книгам. Самым древним был документ с 1674 г. Каждое дело получило инвентарный номер, были указаны хронологические рамки документов.

В 1906 г. был издан частично усовершенствованный каталог древних актов Ивана Спрогиса, в котором Заблудовская магдебургия также проходила как отдельная группа дел, имевшая 3 единицы хранения (Спр. № 11145–11147). И. Спрогис эти дела также назвал актовыми книгами. Самым древним являлся документ не с 1674 г., а с 1730 г., самым поздним – с 1795 г. Каждое дело получило новый инвентарный номер, точнее были указаны хронологические рамки документов и количество листов. Печатные каталоги Н. Горбачевского и И. Спрогиса, несмотря на их недостатки, широко вошли в научный оборот.

В XX в. прошедшие мировые войны, оккупации, экономическая разруха болезненно отозвались на судьбе Виленского центрального архива древних актов. Он несколько раз был вывезен за границу. Немало дел потерялось или оказалось в архивах соседних государств. После войны дела Виленского центрального архива древних актов перешли в ведение Центрального государственного архива Лит.ССР. В 1946 г. Архивное управление Лит.ССР получило указание Главного Архивного управления при МВД СССР о взятии всех архивных фондов на учёт и присвоении им номеров. Выполняя это указание в 1949–1951 гг. фонду «Заблудовский магдебургский суд» был присвоен № 142.

В 5–6 десятилетиях XX в. комплекс книг древних актов периода ВКЛ был разорван на части и превращен в источник пополнения белорусских архивов. Можно предположить, что в Беларусь были вывезены также актовые книги Заблудовского магдебургского суда. В справке от 30 января 1859 г. указано, что три актовые книги Заблудовского магдебургского суда входят в состав учетных документов архива, но фактически в архиве их нет. По этой причине этот фонд был исключен из учета архива (акт составлен 4 мая 1960 г.).

В 1976–1978 гг. в Центральном государственном историческом архиве Лит.ССР при проведении проверки наличия и состояния дел было найдено одно дело Заблудовского магдебургского суда, принадлежащее дополнительному рукописному каталогу Н. Горбачевского (Горб. № 18705). По хронологическим рамкам документов этого дела можно утверждать, что ранее оно принадлежало и печатному каталогу Н. Горбачевского (Горб. № 11109). Этого дела нет среди дел Заблудовской магдебургии в каталоге И. Спрогиса. 20 марта 1981 г. по приказу директора Центрального государственного исторического архива Лит.ССР, фонд № 142 «Заблудовский магдебургский суд» был восстановлен и вновь внесен в учет архива, в нем фактически находилось 1 дело (Горб. № 18705).

После составления в 2024 г. новой описи № 1 фонда № 142 «Заблудовский магдебургский суд» в ней была учтена 1 единица хранения.

Итого в фонде № 142 «Заблудовский магдебургский суд» имеется 1 единица хранения, хронологические рамки которой 1674–1675 гг.

Первая опись фонда № 142 «Заблудовский магдебургский суд»

Недостатки и неточности в описании дел дополнительного рукописного каталога Н. Горбачевского явились стимулом для исследований древних актов. При составлении в 2024 г. новой описи № 1 фонда № 142 «Заблудовский магдебургский суд» были проведены следующие работы:

1. проверка наличия и физического состояния дел, ведение точного фактического учёта древних актов;
2. розыск отсутствующих дел;
3. фондирование;
4. уточнение хронологических рамок документов;
5. составление заголовков дела на литовском и русском языках;
6. перешифровка дела.

Дело, входящее в новосозданную опись № 1 фонда № 142, внесенное в дополнительный рукописный каталог Н. Горбачевского, получило новый инвентарный номер (№ 1), но рядом указан и старый шифр каталога Н. Горбачевского (Горб. № 18705).

В результате проверки установлено, что по печатному каталогу Н. Горбачевского в фонде № 142 «Заблудовский магдебургский суд» не хватает 2 дел (Горб. № 11110–11111), по печатному каталогу И. Спрогиса – 3 дел (Спр. № 11145–11147). С помощью имеющихся справочников и информации, размещенной в интернете, был проведен розыск отсутствующих дел Заблудовского магдебургского суда.

3 актовые книги Заблудовского магистрата хранятся в Национальном историческом архиве Беларуси в Минске, где из них составлен отдельный фонд № 1806. Сколько из 3 в настоящее время хранящихся в Минском архиве дел ранее принадлежали каталогам Н. Горбачевского и И. Спрогиса установить довольно сложно, потому что в описи этого фонда все дела указаны без номеров этих каталогов. Однако сопоставление дел, хранящихся в Минском архиве, с делами, принадлежавшими каталогам Н. Горбачевского и И. Спрогиса, показало, что по соответствию двух признаков – заголовков дел и отчасти хронологических рамок документов – можно предположить, что в фонде № 1806 хранятся два дела, принадлежавшие каталогу Н. Горбачевского (Горб. № 11110–11111), и три дела,

принадлежавшие каталогу И. Спрогиса (Спр. № 11145–11147). Количество страниц в одном деле (Спр. № 11147) также соответствует, в двух делах – не соответствует.

Дело № 1 описи № 1 фонда № 142 состоит из поточных и декретовых протоколов Заблудовского магдебургского – лавничего – суда. Хронологические рамки документов – 1674–1675 гг. Согласно Магдебургскому праву в лавничем суде должно было быть двенадцать лавников (в меньших городах их было меньше, в случае Заблудова – 3 лавника), ими председательствовал войт. Лавниками также были только горожане, они работали, руководствуясь Магдебургском правом. Лавничий суд рассматривал дела, возникающие между горожанами, – уголовные дела, имущественные споры, нарушения городского порядка и т. д.

При составлении описи № 1 фонда № 142 «Заблудовский магдебургский суд» нефондовых дел в ней не обнаружено. Особенности дат, физического состояния и состава дела указаны в таблице первой описи, в колонке «примечания». Все документы в этом деле написаны на польском языке. В описи № 1 также составлены новые заголовки дела на литовском и русском языках, точнее указаны хронологические рамки документов и количество листов.

Всего в описи № 1 фонда № 142 «Заблудовский магдебургский суд» имеется 1 единица хранения, хронологические рамки которой 1674–1675 гг.

Старший специалист

Отдела распространения информации

Виолета Пансевич

